

14. Каталог книг, икон и портретов Св.-Иоанно-Предтеченского братства // ПЕВ. – 1893. – №8. – С. 86-87.
15. Открытие библиотеки – читальни братства Александрово-Невской церкви // ПЕВ. – 1899. – №1. – С. 25-32.
16. Сообщение епархиального миссионерского комитета об открытии при архиерейском доме епархиальной миссионерской библиотеки // ПЕВ. – 1893. – №26. – С. 495.
17. Церковные библиотеки // Православ. Подолия. – 1913. – №17. – С. 351-352.
18. Подольский Свято-Троицкий православный календарь (месяцеслов) на 1912 год. – Каменец-Подольск, 1912. – С.107.

Соломонова Т.Р. БИБЛИОТЕЧНАЯ СЕТЬ ПОДОЛЬСКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЕПАРХИИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX - НАЧАЛА XX СТ.

Статья освещает формирование и определяет значение библиотечной сети Подольской православной епархии в развитии библиотечного дела Подолья второй половины XIX – начала XX в.

Ключевые слова: библиотечное дело, Подолье, библиотечная сеть, Подольская епархия, библиотека.

Solomonova T.R. LIBRARY NETWORK OF PODILSCOI ORTHODOX DIOCESE OF THE SECOND HALF XIX - BEGINNING OF A XX ITEM.

This article is dedicated to the formation and definition of importance of the librarian network of Podolian Orthodox Diocese in the development of librarianship in Podillya in the second part of the XIX-th century – beginning of the XX-th century.

Key words: librarianship, Podillya, librarian network, Podolian Orthodox Diocese, library.

УДК 631.117.4:061(477)

О.В. Корзун

ДОСЛІДНА СПРАВА ДЛЯ ПОТРЕБ ТВАРИННИЦТВА В ПОДІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Проаналізовано основні етапи розвитку тваринництва та становлення дослідної справи в цій галузі на теренах Подільської губернії в кінці XIX–на початку XX століття. Простежено основні напрямки та форми робіт, результати дослідів племінних господарств. В статті акцентовано увагу на приватновласницьку та громадську ініціативу у становленні дослідної справи для потреб тваринництва.

Ключові слова: дослідна справа, тваринництво, зоотехнія, племінний завод, племінна книга, парувальний пункт, контрольний союз, районування, Подільське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (ПТСГ), Тележинецький маєток К. Дорожнинського.

За часи державності України значно зріс інтерес до дослідження історії становлення та розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи як складової подальшого розвитку сільського господарства. Пошук подальших шляхів підвищення його продуктивності неможливо без глибокого дослідження історії різних галузей аграрного секторі країни, у тому числі й тваринництва, яке на Поділлі має давні історичні корені.

За різні системи влади розгляду цієї проблеми приділена значна кількість уваги у вигляді монографічних видань, а також спеціалізованих дисертаційних досліджень. Історіографію вивчення розвитку дослідної справи у галузі тваринництва на Поділлі можемо умовно поділити на три періоди: перший – до подій 1917 року, другий – радянська доба та третій – часи незалежної України. Дослідження стану тваринництва в Російській імперії було спрямовано на аналіз розвитку його складових, виявлення проблем, які існували та пошук шляхів їх вирішення. Так еченим комітетом при Міністерстві Державних маєтностей було підготовлено цілу серію монографій щодо стану вівчарства, конярства, свинарства та скотарства, які базувались на звітах експедицій, проведених Департаментом Землеробства, описах маєтків та опитуваннях господарів. Загальний огляд розвитку даної галузі сільського господарства та дослідних установ робили Л.Н. Мордовін [1], В.А. Пахомов [2]. Розвиток

.....

племінної справи на Поділлі та загальний стан тваринництва в краї на сторінках часопису місцевої земської управи «Экономическая жизнь Подолии» досліджував старший спеціаліст з тваринництва Подільської губернії Б.О. Крижанівський [3; 4]. Автор подає детальну інформацію про розплідники, дає характеристику не тільки поміщицьких господарств, але й селянських. Але перша праця, побудована на наукових засадах, щодо стану селянського тваринництва на Поділлі належить професору В.П. Устьянцеву, якого було спеціально запрошено губернською управою для вивчення даного питання та розроблення комплексу заходів щодо покращення галузі [5].

За радянських часів до цього питання повернулись науковці Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту О.С. Мельник, С.А. Плюйко та І.С. Олійник та С. Городецький, який представляв Комітет виучування Поділля. Загальний огляд історії розвитку тваринництва від його зародження на території Російської імперії до радянської доби включно зробив у своїй монографії професор М.Є. Лобашев [6]. Але ці дослідження базувались переважно на марксистсько-ленінських підходах та свідомо обминали питання, наприклад, приватної ініціативи у розвитку тваринництва та дослідної справи Поділля. Лише в роки незалежності України, коли з'явилась можливість неупереджено розглянути сторінки історії нашого народу, діяльність окремих непересічних особистостей, які багато в чому заклали підвалини тієї ж племінної справи на Поділлі, знайшло деяке висвітлення в історико-краєзнавчих дослідженнях. Серед сучасних комплексних історичних розвідок за часи державності слід виділити працю В. Колесник [7]. Одним з аспектів її досліджень є діяльність членів Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості на ниві тваринництва. Окремі сторінки з історії розвитку конярства на Поділлі розкриває у своїй монографії В.Д. Судай [8]. Розвитку зоотехнічної науки Центрального Поділля у ХХ столітті присвячене дисертаційне дослідження В.І. Бучковської [9]. Отже, аналіз історіографічної спадщини проблеми дозволяє твердити, що історія зародження промислового тваринництва та становлення племінної дослідної справи у подільському регіоні достатнього висвітлення в історичній літературі не знайшли, чим і був зумовлений вибір теми дослідження. Окремі відомості про розвиток даної галузі потребують сучасного осмислення та узагальнення.

Подільська губернія на кінець ХІХ століття займала площу майже 3 млн. 850 тис. десятин та нараховувала більше 3,8 млн. осіб. Але за щільністю населення Поділля займало друге місце у Європейській Росії, поступаючись лише Московській губернії [10]. Найбільша частина земель, а це 60,2 %, належала селянам, 31,5% – поміщикам [11, с. 103]. На 1914 р. середня покупна ціна землі на території Подільської губернії була найвищою серед українських губерній. У свою чергу за період з 1861 по 1896 рр. поміщицьке землеволодіння на Поділлі зменшилось на 12 відсотків. Ще на початку ХІХ століття була закладена основа спеціалізації регіону, зокрема на виробництві зерна, бурякосіянні, цукроварній і винній галузях, у створенні потужної бази для розвитку харчової й переробної промисловості. Інші галузі сільського господарства не набули в регіоні товарного значення і, як правило, задовольняли потреби місцевих поміщицьких і селянських господарств. Водночас Поділля, як регіон з найбільшою кількістю розорюваних земель, загальногубернський показник яких складав 78-80%, посідало, починаючи з 1887 року, перше місце серед українських губерній. А темпи розорювання (5% протягом 25 років) поступалися лише двом степовим губерніям – Катеринославській й Таврійській. Цей процес зазвичай відбувався за рахунок переважно сіножатей, що, безперечно, відбивалось на ситуації у тваринництві. Тому, згідно з дослідженнями початку ХХ століття, хоча по суті скотарство тут було інтенсивною галуззю господарства, та форма організації швидше наближала його до «хлівно-гнійного» [11, с. 102]. Отже, напередодні першої світової війни досліджувана галузь сільського господарства на Поділлі була малорозвинутою. Якщо в деяких поміщицьких господарствах вона набувала відносно культурного характеру, то у селян цього не спостерігалось. Старі форми скотарства внаслідок скорочення годівельних площ та перетворення на рілля пасовищ були вже неприйнятними, а нові, наприкінці ХІХ – початку ХХ століття, на Поділлі лише зароджувались.

Зміни, які відбувались у пореформений період у питанні земельної власності краю і які, з одного боку, загострили соціальні конфлікти в регіоні на ґрунті боротьби за перерозподіл землі, а з іншого, в умовах розширення ринкових відносин в аграрному секторі економіки сприяли інтенсифікації виробничої сфери цієї галузі. Через національно-визвольний рух польського населення царський уряд гальмував запровадження земських органів, які у більшості губерній імперії засновували та фінансували дослідні сільськогосподарські заклади.

Крім того, відсутність вищого та середнього сільськогосподарського навчального закладу теж не сприяла посиленню уваги до наукових підходів в аграрному секторі. Тому на Поділлі запровадження наукових підходів у сільське господарство лягло на плечі приватної ініціативи, яка базувалась передусім на економічній зацікавленості. Так у 1896 році для об'єднання сил у питаннях розвитку та вдосконалення сільського господарства на Поділлі на Першому з'їзді сільських господарів було утворене ПТСГ, яке охоплювало своєю діяльністю практично всі основні на той час галузі сільського господарства та аграрної промисловості. Підвищити продуктивність тваринної галузі на Поділлі планувалось здійснювати кількома шляхами. По-перше, було розроблено низку заходів для покращення племінної худоби: закупівля породистих особин, створення парувальних пунктів та контрольних союзів, започатковувалась Подільська племінна книга та родовідна книга конярства. По-друге, проводилась просвітницька та дослідна робота, щодо вигодовування, утримання та ветеринарної допомоги. Лише після створення Губернської сільськогосподарської Ради у 1907 року та проведення першого засідання 5 грудня цього ж року було об'єднано зусилля товариства та земських органів у питаннях покращення загального стану сільського господарства губернії. З цього часу вводиться посада старшого спеціаліста із тваринництва, яку незмінно, аж до 1918 року, обіймав Б. Крижанівський.

Для контролю за племінними заводами та розробкою методів покращення стану даної галузі було введено у ПТСГ штатні одиниці на посади інспектора із скотарства, конярства та інструкторів, завданнями яких було дослідження питань годівлі тварин, виховування молодняка, гігієнічні умови утримання худоби та коней. Так інспектором із скотарства С. Марковським, який обіймав цю посаду аж до 1914 року, було описано всі племінні заводи губернії. Варто згадати і його наступника М. М. Ясінського, відомого у західному світі спеціаліста із скотарства, який мав досвід роботи у сільськогосподарських товариствах губерній Царства Польського. Ним було ініційовано створення Подільського союзу скотозаводчиків (ПСС), який об'єднав племінні заводи краю. Неодноразово було організовано спеціальні комісії для поїздок за кордон для поповнення племінного матеріалу. Так лише у вересні 1909 року одноразово було доставлено із Швейцарії 15 вагонів племінних биків для потреб подільських господарів [7, с. 49]. Інспектор мав відвідувати племінні заводи не менше 1 разу, а інструктора – не менше 2 разів на рік [12]. Одним із дієвих механізмів контролю за племінним матеріалом було ведення племінних книг та ліцензування худоби. Вже на 1914 рік ПСС взяло на себе місію із ведення Племінної книги великої рогатої худоби Київської, Подільської та Волинської губерній, об'єднавши зусилля Київського та Умансько-Липовецького галузевих товариств. Крім того, записувалась худоба до Книги з певною класифікацією за новою на той час системою пунктуаційної оцінки, апробованою у Варшавській та Харківській Спілках скотозаводчиків. Інспектор відділення конярства Я. Целецький увів у користування родовідну книгу коней Поділля.

Започатковані лише у 1915 році контрольні союзи у системі тваринництва мали на меті проведення кожних 2-3 тижні пробні надолі, визначення вмісту жирів, продуктивність поголів'я, визначали кормовий раціон, контроль за сепараторами та переробкою молока. Така організація справи надавала чіткі дані продуктивності молочної худоби, що застосовувалось у селекції тварин, але головне – для корегування собівартості продукції літра молока. Передбачалось відкриття на Поділлі 6 таких союзів по 800 руб. на утримання кожного. За підтримкою земських органів таких установ було організовано лише 4. Саме на них покладалися надії в сфері популяризації племінної справи серед господарів.

Наступним кроком для покращення галузі була організація за ініціативою земських органів та ПТСГ парувальних пунктів. Так якщо у 1909 році їх нараховувалось 7 [3, с. 35], в 1911 році – вже 20 [7, с. 53], а у 1912 р. – 101 [4, С 34]. Для них купувались переважно бики симентальської, свині – йоркширської породи в приватновласницьких господарствах за ціною від 200 руб. за бика, 30-50 руб. за свиню та по 30 руб. за вівцю. Парувальні тварини віддавались утримувачу пункту, селянину на повне утримання та годування. Він також ніс відповідальність за травми тварини, поганий догляд та зловживання паруванням. За відшкодування витрат щодо утримання племінного виробника селянин отримував платню за парування та, крім того, через 3 роки тварина переходила у його власність. На 1913 рік платня за парування становила: для бика – 50 коп. та для свині – 20-30 коп. [3, с. 39].

Заходи із покращення та розвитку тваринництва направлялись на організацію парувальних пунктів, проте не вирішувались проблеми нестачі кормових засобів та недовірливе ставлення селян до нововведень. Тому у 1912 р. Б. Крижанівський виступає перед Губернською

земською управою з проханням про виділення коштів на ґрунтовне та фахове дослідження тваринництва Поділля задля вироблення методів роботи, побудованих на наукових підходах. З цією метою було запрошено викладача Київського політехнічного інституту, професора В.П. Устьянцева, який вже мав досвід з обстеження тваринництва в Київській губернії. Експедиція із вивчення господарств Поділля проводилась упродовж 1913-1914 р. і була призупинена в зв'язку із військовими подіями. Лише із 3 повітів була зібрана детальна інформація, для решти ж повітів обстеження торкнулося лише поселищної характеристики стану скотарства для кількох селищ кожної волості й обмежилося збиранням статистичних відомостей поволосній реєстрації селянської худоби. Для деяких повітів було виведено повітові індекси забезпечення худобою селянських господарств. Наслідки зазначеного експедиційного обстеження подільського скотарства було опрацьовано й надруковано лише в частині, що характеризувало скотарство селянських господарств. Дані щодо стану поміщицьких господарств так і залишились неопрацьованими та неопублікованими. Але, незважаючи на всі недоліки цієї експедиції, вона дала неоціненний статистичний, історико-природничий матеріал. Велике місце в обстеженні відводилось кормовому питанню, висвітлювались питання кормовиробництва. Заходи для масового покращення галузі в регіоні, розроблені експедиційною групою, вперше були побудовані на принципі районаності, адже тваринництво тісно пов'язане із організаційним устроєм господарств і залежить від природно-історичних, економічних факторів та забезпеченості господарів землею. Для покращення ринків збуту молочних продуктів було рекомендовано удосконалити їх переробку в губернії та організувати мережу молочарень. Вже у 1914 році перша така установа на Поділлі була створена на Кам'янецьчині. Щодо м'ясної галузі тваринництва Поділля, то головними заходами мала бути підтримка племінних господарств та парувальних пунктів, де проводилось чистопородне розведення голландської породи, а також заходи щодо збереження сірої української худоби. Окремо надавалась характеристика та рекомендації щодо конярства, свинарства, вівчарства та птахівництва краю. Обстеження не охоплювало таких галузей тваринництва, як козівництво, кролівництво, бджільництво, які були також досить розвинутими в губернії [5].

Принципи, викладені в дослідженнях, стали керівними в подальшій земській агрономічній діяльності. Так у листопаді 1913 року в с. Поташин Ольгопільського повіту була організована, одночасно із проведенням сільськогосподарських курсів для селян, показова годівля молочних корів. Об'єднавши зусилля, відділ рільництва та відділ скотарства у 1915 році започаткували проведення дослідів з відгодовуванням ВРХ та коней (зимове та літнє) на Залісянському дослідному полі. Питання кормової бази було досить актуальним, про що свідчать дослідження щодо використання відходів цукрової промисловості та їх зберігання, обговорення цих питань на засіданнях ПТТСГ. Одночасно деякі господарі брали участь у дослідах промислової відгодівлі худоби, які проводились галузевим міністерством [13].

Збільшення уваги до питання тваринництва на Поділлі можна простежити на основі фінансових витрат тих чи інших установ. Так, ще на 1911 рік було виділено більше 5 тис. руб., в 1912 році ця сума складала майже 16 тис., то вже на 1913 рік земськими органами, галузевими товариствами було виділено більше 42 тис. руб., а Департаментом Землеробства – ще майже 30 тис. [3; 4].

Вагому роль у становленні дослідної справи в галузі тваринництва відіграли приватні поміщицькі господарства, у більшості яких утримувались племінні стада й табуни. Господарі не тільки «вписували» породистих тварин із закордону, але й проводили досліди з метизації, відгодовування та утримання. Саме за результатами їх здобутків розроблялись та проводились заходи із покращення тваринництва у краї. Так на початок ХХ століття нараховувалось 43 першокласні господарства з породистою великою рогатою худобою [14] та 109 заводів коней [15]. До найвідоміших на той час господарств, які застосовували найновіші досягнення в зоотехнії, варто віднести Тележинецьке племінне господарство Казимира Карловича Дорожинського в Літинському повіті. Господарство працювало за напрямками конярства, скотарства, свинарства та птахівництва. Задля пропагування тогочасних новітніх ідей у конярстві, К. К. Дорожинський виступив з ініціативою перекладу з німецької найвідомішої праці з кіннозаводської справи графа Георга Лендорфа. Отримавши дозвіл від автора на видання в Росії, Казимир Карлович доручає своєму брату Ф.К. Дорожинському переклад та видає у 1905 році перше російськомовне видання «Руководства для коннозаводчиків ...» [16]. Скотарство у маєтку було представлено виключно ольденбургською породою, за яку власником

було отримано 3 почесних дипломи, 82 золоті та срібні медалі та 12 похвальних відгуків на виставках у Москві, Ярославлі та Варшаві. Журнал «Вестник сельского хозяйства», не обминаючи цих подій, надрукував на своїх сторінках та окремим відтиском статтю Ф. Любанського [17], який поряд із загальною економічною та зоотехнічною характеристикою відзначив зразковість ведення родовідних книг худоби, утримання тварин та ведення молочної справи. Відсутність у маєтку природних сіножатей та пасовищ змусило власника весь час проводити досліди та економічні підрахунки продуктивності годівлі тварин різними видами кормів. Окремим напрямком діяльності було розведення племінної птиці. У каталозі маєтку [18], виданого у 1902 р., надаються відомості не тільки про ціни й умови поставок, але й детальна характеристика кожної породи. Так птахівництво було представлено 9-ма породами: гудан, падуанські, негри шовковисті, малайські (бійцівські), плімут-рок, лангшан, доркінг (серебристий), фавероль та орпінгтон. Зібрані родиною Дорожинських відомості про місцеві породи домашніх птахів, про існуючі на той час господарства із правильно поставленим племінним птахівництвом слугували в майбутньому матеріалом для подальших досліджень, що проводились на базі Інституту птахівництва, заснованому у 1930 р. при Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті відомим науковцем Ф.Я Беренштейном.

Підсумовуючи, зауважимо, що населення Подільської губернії в у XIX столітті в переважній своїй більшості займалось землеробством, постачаючи за кордон величезну кількість зерна. Капіталістичний спосіб виробництва й ринкові умови, що швидко розвивались після 1861 р. і особливо на початку XX ст., позитивно вплинули на загальний стан сільського господарства Поділля. Господарі розуміли необхідність відмови від одностороннього напрямку господарювання та надання господарствам більшої стійкості шляхом розвитку інших галузей сільського господарства, однією з яких було тваринництво. Відсутність кормової бази та незадовільний стан місцевих порід худоби сприяв організації дослідної справа у тваринництві. Об'єднання зусиль приватних власників, громадських об'єднань та земських органів надало можливість у короткі терміни значно покращити ситуацію в цій сфері. Шляхом організації роботи парувальних пунктів та контролю за племінними заводами було збільшено поголів'я племінної худоби, проводилось експериментування з різними видами кормів, розроблено основи районування та спеціалізації, підвищено продуктивність та прибутковість галузі. Отже, можна стверджувати, що дослідна справа для потреб тваринництва кінця XIX – початку XX ст., яка базувалась швидше на приватній ініціативі, заклала підвалини подальшого наукового розвитку зоотехнічної науки на Поділлі. Початком системних галузевих досліджень у регіоні слід називати праці розпочаті на базі відділу скотарства сільськогосподарського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету, а згодом в розрізі окремих напрямків Інститутом птахівництва та Зоотехнічним інститутом, що діяли у краї впродовж 20-30-х років XX століття.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мордовин Л.Н. Краткий очерк современного положения скотоводства в России (крупный рогатый скот) / сост. мл. спец. по животноводству Л. Н. Мордовиным // Ежегодник Главного Управления Землеустройства и Земледелия по Департаменту земледелия и Лесному департаменту. 1907. / Г.У.З. и З., Департамент Земледелия. – СПб.: Тип. В. Киршбаума (отделение), 1908. – 838 с. с 4 картами, 2 графиками и 143 рис. – С. 188 – 219.
2. Пахомов П.А. Очерки по русскому скотоводству / сост. инспект. СХ в Харк. губ. П.А. Пахомовым // Ежегодник Главного Управления Землеустройства и Земледелия по Департаменту земледелия и Лесному департаменту. 1909. Год третий / Г.У.З. и З., Департамент Земледелия. – СПб., 1910. – 928 с.с 16 графиками, 3 картами и 138 рис. – С. 426 – 458.
3. Крыжановский Б. Очерк мероприятий по улучшению животноводства в Подольской губернии с 1909 по 1913 годы /ст. спец. по животноводству Б. Крыжановский // Экономическая жизнь Подолии. – 1913. - №10-11. – С.33–55.
4. Крижановський Б. Скотарство на Поділлі / Б. Крижановський // Економічне життя Поділля. – 1918. – №1. – С.29–45.
5. Устьянцев В. Материалы по обследованию животноводства в Подольской губернии Результаты, произведенные ориентировочным обследованием животноводства в крестьянских хозяйствах Подольской губернии, произведенного в 1914 г. под рук. проф. В. Устьянцева / проф. В. Устьянцев / Под. губ. земство. - К., 1916. – 527 с.
6. Лобашев М. Е. Очерки по истории русского животноводства / М. Е. Лобашев, Академия наук СССР, Ин-т физиологии им. И.П. Павлова. – М. – Л.: Из-во Акад. Наук СССР, 1954. – 342 с.

Наукові записки

7. Колесник В. Подільське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості (1896 - 1918): Історичний нарис. / В. Колесник – Вінниця: Розвиток, 2007. – 160 с., іл.
8. Судай В.Д. Використання коней в умовах реформування сільського господарства: Навч. посібник. / В. Д. Судай – Вінниця, 2001. – 203 с.
9. Бучковська В. І. Розвиток зоотехнічної науки Центрального Поділля України у ХХ столітті // Автореф. дис. ... канд. с.-г. наук./ 06.04.01. – Полтава., 2009. – 22 с.
10. Подольская губерния // Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства : адрес-календарь Рос. Империи. – Б. м., : Изд. Суворина, 1899. – Т. 2. – С. 743–747.
11. Городецький С. Сільське господарство Поділля. Перед світовою війною. / Городецький С. – Вінниця, 1929. – Ч.1. – 210 с.
12. Проект объединения деятельности отделения животноводства Подольского и Уманско-Липовецкого С.Х. общ. // Подольский хозяин. – 1915. - №2. – С.47 – 48.
13. Краткий обзор ведения опытов промышленного откорма скота с 1 февраля по 1 мая 1913 г. / под рук. инспектора с.-х. при Глав. управ. землеустройства и земледелия Д. М. Бодиско– СПб.: Изд. Департамента Земледелия, 1913. – 39 с., прил.
14. Рассадники племенного скота в Подольской губернии // Подольский хозяин. – 1916. – №1-2. – С.2–5.
15. Коневодство и конезаводство // Энциклопедический словарь / Сост. Ф.А.Брокгауз, И.А. Ефрон. – С-Пб.: Типо-литография И.А. Ефрона, 1895. – Т. XVа. Коала - Конкордия – С. 945.
16. Лендорф Г. Руководство для коннозаводчиков. / Соч. гр. Георга Лендорфа, пер. Ф. К. Дорожинского с 4-го нем. доп. и исправ. изд. – СПб., 1905. – 150 с., с 16 тис. и 190 табл.
17. Любанский Ф. Племенной ольденбургский скот Тележинецкого имения. / Ф. Любанский – М.: Тип. О. Сомовой, 1901. – 11 с., табл., От. отг. из журнала «Вестник сельского хозяйства».
18. Тележинецкое племенное хозяйство К. К. Дорожинского. –д Старокопстантинов: тип. Ойстачера, 1902. – 2 с.

Корзун Е.В. ОПЫТНОЕ ДЕЛО ДЛЯ НУЖД ЖИВОТНОВОДСТВА В ПОДОЛЬСКОЙ ГУБЕРНИИ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX В.

Проанализировано основные этапы развития животноводства и становления опытного дела в этой отрасли сельского хозяйства в Подольской губернии конца XIX – начала XX века. Прослеживаются основные направления и формы работ, результаты опытов племенных хозяйств. В статье акцентировано внимание на частновладельческую и общественную инициативу в становлении опытного дела для нужд животноводства.

Ключевые слова: опытное дело, животноводство, зоотехния, племенной завод, племенная книга, случный пункт, контрольный союз, районирование, Подольское общество сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности, Тележинецкое имение К. Дорожинского.

Korzun O.B. RESEARCH WORK OF STOCK-RAISING IN PODILSKA REGION IN THE END OF THE XIX – AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY.

The author is analyses the main stages of the development of the stock-raising and forming research work in the Podilska region in the end of XIX – at the beginning of XX century. It researches the main directions and forms of works, the results of experiments in the cattle breeding . There are shown the privet and not-government initiative in the forming of research stock-raising work.

Key words: research work , stock-raising, zootechnician, livestock breeding, livestock breeding-book, zoning, the Podilske organization of agricultural and agricultural industry, Telezhincy estate by K. Dorozhinsky.